

ARTIKKEL 1

Myten om velferdsstaten

Hans-Tore Hansen, professor, Universitetet i Bergen,
Sosiologisk institutt

Abstract

Title: The Myth of the Welfare State. **Summary:** This article takes a closer look at the legacy and relevancy of *The Myth of the Welfare State*. The anthology was received with great attention and debate when its first editions appeared in the early 1970s. The article examines the anthology's individual contributions (primarily from the 1973 edition), placing them within both an historical context and more contemporary discussions about "public sociology". The article goes on to assess the anthology's contributions against the backdrop of one main guiding question: do the anthology's critiques of welfare myths still have relevancy for current welfare research and contemporary discussions about the welfare state? Lower levels of poverty during the 1970s (together with little recognition of poverty as a problem at that time compared to today) weakens somewhat, the article argues, the anthology's relevance to our contemporary understanding of poverty in Norway. Poverty continues, however, to exist as a social problem today, although Norway's poverty levels are low compared to many other countries in the world. The article identifies common themes in contemporary Norwegian poverty debates and topics raised in the anthology in the early 1970s. The article concludes that many of the topics and discussions raised in *The Myth of the Welfare State* are still visible in, and relevant to, contemporary discussions on the nature of the welfare state.

Keywords: the myth of the welfare state, the sociology of the welfare state, the Norwegian welfare state, public sociology, poverty

Innledning

I 1970 ga Pax forlag ut antologien *Myten om velferdsstaten*. Boken hadde sitt utspring i et nummer av tidsskriftet *Kontrast* som kom ut i 1967, og som raskt ble utsolgt.¹ Det samme skjedde også med boken som kom ut i 1970, og en revidert utgave som kom ut i 1973. Lars Gunnar Lingås,

Sitering av denne artikkelen: Hansen, H-T. (2018). Myten om velferdsstaten. I K. Christensen & L.J. Syltevik (Red.), *Myten om velferd og velferdsstaten* (s. 15–37). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.47.ch1>
Lisens: CC BY-NC 4.0

som var redaktør for dette prosjektet, redigerte senere to nye bøker om det samme tema: *Myten om velferdsstaten – 20 år etter* (1989) og *Myten om velferdsstaten – 25 år etter* (1995). På baksiden av den siste boken står følgende:

Første gang Pax utga en antologi om norsk sosialpolitikk med tittelen *Myten om velferdsstaten*, var den en bombe i den sosialpolitiske debatten. For første gang etter krigen var det noen som uttrykte opprørske tanker i forhold til den veletablerte sosialpolitikken. I 1989 ga nesten de samme bidragsyterne sine perspektiver til *kjenne – 20 år etter*. De var da blitt veletablerte fagfolk, men fortsatt kritiske. [...] *Velferdsstatens verdigrunnlag og utviklingstrekk er ikke lenger gjenstand for allmenn enighet*» (Lingås, 1995, baksidetekst).

Den store interessen som det var rundt dette bokprosjektet, vekker nysgjerrighet. Hva handler myten om velferdsstaten om, og er de opprørske tankene fortsatt relevante – nå – 50 år etter at prosjektet startet og det institusjonelle rammeverket rundt den moderne velferdsstaten – symbolsk markert med innføringen av folketrygden i 1967 – kom på plass? Et tilbakeblikk på dette prosjektet er også interessant med tanke på de store samfunnsmessige endringer som har funnet sted i denne perioden. Stikkordsmessig har Norge blitt en oljenasjon; utdanningsnivået, yrkesaktiviteten (særlig blant kvinner) og innvandringen har økt; det har vært en rivende teknologisk utvikling med den nye datateknologien, Internett og et økt mediemangfold; og – velferdsstaten har vokst og ekspandert kraftig. *Myten om velferdsstaten* er også av sosiologisk interesse. 1970 er blitt omtalt som det året da sosiologien i Norge overtok rollen som «poetokratiet» tidligere hadde hatt som premissleverandør for samfunnsdebattene (Thue, 1997, 1998),² og 1970-tallet var tiåret da den internasjonalt dominerende Parsons-inspirerte sosiologien i økende grad ble utfordret fra marxistisk og feministisk hold.³ Boken er også av sosiologisk interesse ved at den framstår som et godt eksempel på det som i senere år har blitt omtalt som «public sociology», eller offentlig sosiologi. Dette er en form for sosiologi som har dype røtter i faget, og som handler om å bringe inn og engasjere et ikke-akademisk publikum i sosiologien. Offentlig sosiologi fikk for alvor stor oppmerksomhet med Michael Burawoys tale som ny president i den amerikanske sosiologiforeningen, der han oppfordret

sosiologer til i større grad å engasjere seg i offentlige debatter (Burawoy, 2004a, 2004b, 2005).

I denne artikkelen vil det bli sett nærmere på «Myten om velferdsstaten». Med utgangspunkt i boken som kom ut i 1973, som er den mest omfattende, og som faglig sett også representerer et større nybrottsarbeid enn de to påfølgende mytebøkene, vil det bli stilt spørsmål ved hva boken handler om, og om det gir mening å hevde at det i dag finnes en myte om velferdsstaten.⁴

Hva handler «myten om velferdsstaten» om?

Svaret på dette spørsmålet er at dette ikke fremgår klart av de tre bøkene. Med unntak av Steinar Stjernø (1989), som i boken *Myten om velferdsstaten – 20 år etter* er opptatt av å tilbakevise ulike myter om fattigdommen, brukes ikke mytebegrepet i disse bøkene. Det kan likevel argumenteres for at myten som forskerne er opptatt av å avvise, er at vi har en velfungerende velferdsstat som fungerer likt for alle samfunnsborgere. Som statsviteren Knut Dahl Jacobsen skriver om i kapittelet «Politisk fattigdom», er påstanden at velferdsstandsutviklingen og den sosiale omsorgen først og fremst har kommet de funksjonsdyktige til gode: «Slik vi blant annet finner det uttrykt i Folketrygden, hvor den som har mest også skal få meste: til enhver etter hans gasje» (Dahl Jacobsen, 1973, s. 175). Selv om Dahl Jacobsen erkjenner at situasjonen er blitt mer tilfredsstillende enn før, stiller han seg likevel sterkt kritisk til å bruke begrepet «velferdsstat» fordi han mener at dette begrepet gir inntrykk av at alle er blitt frigjort fra nød og fattigdom, noe han omtaler som «en grov fortegning». De svake i samfunnet er ifølge Dahl Jacobsen blitt sveket, og forklaringen på dette ligger i at «systemet forutsetter at klientene gjør seg kjent med de offentlige tiltak som gjelder dem selv, at de gjør bruk av de offentlige godene som stilles til disposisjon og kan beskytte seg mot offentlige onder, i den grad de har rett til det» (s. 179). Grunnen til at det er så lite oppmerksomhet omkring fattigdomsproblemet i sosialpolitikken, er ifølge Dahl Jacobsen at de som er dårligst stilt, ikke tar i bruk sin stemme. Og siden politikerne er opptatt av stemmer, så får de fattige heller ingen politisk oppmerksomhet eller innflytelse.

Oppfatningen til Dahl Jacobsen om at «Det er ingen søndagsstillhet i sosialektoren ... Men det er heller ingen utbredt følelse av krise» (s. 177) deles også av andre forfattere i boken. Et eksempel finnes i innledningskapittelet, der historikeren Hans Fredrik Dahl skriver:

De prosentene av Norges befolkning som ikke kan følge med i det normale samfunnsliv (les: produksjonslivet), yter samfunnet en tjeneste ved å holde seg usynlige. Det vil si: De holder seg i passiv avstand fra produktive aktiviteter og mottar trygd eller støtte for det (s. 14).

Dahl og Dahl Jacobsen er begge kritiske til de store sosiale skjevhetene som de mener preger det norske samfunnet, men de har ulike problemforståelser og løsningsforslag. Forskjellen mellom dem gjenspeiler seg også i andre bidrag i boken. Dahl Jacobsen og andre som kan regnes som å tilhøre «klientifiseringsperspektivet», for å bruke et begrep som blir brukt i boken, er opptatt av at velferdsstaten svikter de som er mest svakstilte i samfunnet, og at velferdsstaten er blitt et prosjekt for de bedrestilte. I kontrast til dette retter kritikken til Dahl og de andre som tilhører «utstøtingsperspektivet», seg ikke mot velferdsstaten og dens profesjoner, men mot det økonomiske (les: kapitalistiske) systemet, som de mener er en kilde til de sosiale problemene som velferdsstaten forsøker å håndtere. Tilhengerne av klientifiseringsperspektivet er ikke tydelig på om problemene lar seg løse, men de er tydelig på at situasjonen kan bli bedre dersom velferdsstaten organiseres og innrettes annerledes. Disse forskjellene gjenspeiler seg også i hvilke sosiale grupper forfatterne er mest opptatt av. Utstøtingsforskerne er mest opptatt av eldre mannlige arbeidstakere, mens de som anlegger et klientifiseringsperspektiv, er opptatt av grupper som har problemer som ikke like lett kan tilbakeføres til arbeidslivet, slik som personer med rus- eller helseproblemer, psykisk utviklingshemmede, samer og enkelte grupper av kvinner. Felles for forfatterne er at de har et tydelig politisk engasjement for at staten skal ta et større ansvar for sårbare og ressursvake grupper. Det er ingen som inntar en posisjon som man finner hos amerikanske forskere som Charles Murray og Lawrence M. Mead, som har argumentert for at borgerne og samfunnet vil være bedre stilt uten en omfattende velferdsstat. Og i motsetning til den nå dominerende økonomiske insentivtenkningen er det ingen som

argumenterer for at det er behov for kutt eller nedskjæringer i velferdsgoder. Underforbruk blir av flere trukket fram som å være et større problem enn misbruk. En annen sentral debatt, som har lange røtter innenfor både sosialpolitikk og velferds- og sosialforskning, handler om hvilke grupper i samfunnet som skal prioriteres, og i hvilken grad tildeling av goder skal skje på bakgrunn av en behovsprøving eller ikke.⁵ Kritikken som flere av forfatterne i boken retter mot at velferdsstaten er blitt rigget slik at den først og fremst kommer middelklassen og de ressurssterke til gode, kan tolkes som et argument for at ressurser i større grad bør omprioriteres og i større grad gå til de svakeste i samfunnet. Kritikken som rettes mot velferdsbyråkratier, tilsier at forskerne vil være kritiske til at goder og ytelser fra velferdsstaten i større grad bør behovsprøves slik som vi i dag kjenner igjen i diskusjoner omkring barnetrygden og fattigdom blant barn.

Fattigdomsproblemet

Fattigdom er et sentralt tema i boken. Dette er ikke overraskende, gitt at bekjempelse av fattigdom var et av de viktigste motivene for å etablere de moderne velferdsstatene, og nøden var åpenbar og synlig på den tiden boken kom ut. Det etablerte seg både her til lands og i andre land etter hvert en oppfatning om at fattigdom var et problem som tilhørte fortiden. Et kjent sitat som kan tas med i denne sammenheng, kom fra daværende statsminister Odvar Nordli, som i 1979 uttalte at det var «for første gang i dette lands historie, og for de andre nordiske land, at vi kan bestemt si at fattigdom og sosial nød er blitt utryddet» (sitert i Stjernø, 1985, s. 13). En som tidlig utfordret denne oppfatningen, var den britiske sosiologen Peter Townsend, som pekte på at fattigdom ikke bare dreier seg om materiell nød, men at det også handler om mangel på tilstrekkelige ressurser til å leve et verdig liv (se f.eks. Townsend, 1977). Townsends tanker var velkjent for Vilhelm Aubert (1973), som i kapittelet «Fattigdom i Norge» forsøker å kartlegge inntektsfattigdommen i Norge ved hjelp av tall fra skatteligningen fra 1962. I tråd med en relativ og inntektsbasert forståelse av fattigdom undersøker han hvor mange som har en årsinntekt under 4000 kroner, og hvor mange som har en årsinntekt mellom 4000 og 8000 kroner. Uten at han har data som kunne gitt ham empirisk belegg for dette i sine

analyser, mener Aubert at det er grunn til å anta at fattigdommen vil være mest utbredt på bygder der det finnes få ressurser. Skogsarbeidere som bor på slike steder, vil ifølge Aubert være særlig utsatt for fattigdom. Siden eldre personer vil være beskyttet av alderspensjonen, mener Aubert at hushold der forsørgerne er unge, vil være mer utsatt for fattigdom enn hushold med eldre personer. Aubert peker på at det også finnes mye fattigdom blant visse grupper kvinner, og da særlig blant ugifte kvinner, enslige mødre og hushjelper. I 1965 var det om lag 100 000 uførepensjonister i Norge, og dette er ifølge Aubert den gruppen som trolig er mest rammet av fattigdom. Fattigdommen er ifølge Aubert trolig svært omfattende i denne gruppen, og spesielt vil dette være tilfelle for de som lever i byene, siden de har høyere levekostnader enn de som bor på landsbygden. Litt overraskende ut fra hva som er situasjonen i forskningen i dag, viser Aubert til at i motsetning til den omfattende forskningen som finnes om alkoholisme og kriminalitet, finnes det lite forskning om situasjonen til uførepensjonistene. Den gruppen som Aubert leverer de mest inngående analysene av, er samene.⁶ Anslag som Aubert viser til, tilsier at det var om lag 20 000 samer i Norge på 1960-tallet, men som følge av at det er mange som ikke lever i tråd med den tradisjonelle språk- og næringskulturen, er det ifølge Aubert grunn til å tro at dette anslaget er altfor lavt. Med referanse til den høye barnedødeligheten omtaler han situasjonen til samene som «U-landsproblemet innenfor vårt eget samfunn» (Aubert, 1973, s. 24–25), og han kritiserer politikken på dette området for å være feilslått og ligne på rasediskriminering. Aubert stiller seg sterkt kritisk til at fattigdommen blant samene blir forklart med «dovenskap eller en mangel på interesse for livets goder begrunnet i religiøs innstilling» (s. 27). Aubert peker på at denne oppfatningen om at fattigdommen blant samene er kulturelt betinget, og at det dreier seg om holdninger og atferdsmønstre som går i arv og blir formidlet fra generasjon til generasjon, ligner på forklaringene som Oscar Lewis framsatte i sine velkjente studier fra Mexico om fattigdommens kultur. Aubert er skeptisk til Lewis og kulturelle forklaringer på fattigdom, og mener at en mer nærliggende forklaring på samenes situasjon er at de har vært henvist til å slå seg til i områder med dårlig naturgrunnlag, og at de har slitt med problemer som språkvansker, mangelfull utdanning og geografisk isolasjon,

samt at det har vært en utbredt mistillit mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. At velferdsstaten ikke har maktet å gjøre noe med samenes situasjon, skyldes ifølge Aubert at funksjonsspredning i forvaltningen har medført at ingen har hatt et særskilt ansvar for den samiske delen av befolkningen.⁷ En annen utfordring som han tar opp, er at den samiske befolkningen ofte utgjør en minoritet innenfor en befolkning som er fattige, og dette gjør at det vil være vanskelig å skille mellom fattigdomsproblemet og minoritetsproblemet. Aubert er bekymret for at en kamp mot fattigdomsproblemet lett kan bli en kamp mot de som blir rammet av fattigdom, og han avslutter slik: «En rasjonell holdning og en effektiv politikk må bygge på kunnskap om levevilkårene blant dem som er falt igjennom velferdsstatens brannseil» (s. 31). Kort sagt, for Aubert handler mytene om velferdsstaten om at vi ikke har erkjent at vi har et omfattende fattigdomsproblem i det norske samfunnet, og at fattigdommen som finnes, blir sett på som å være kulturelt betinget. Det er ikke mulig innenfor rammene av denne artikkelen å gå videre inn på dagens debatter, men det er åpenbart at diskusjonene til Aubert har likhetstrekk med nåtidige debatter om innvandring. Interessant nok blir også Oscar Lewis' studier, som Aubert stilte seg kritisk til, fortsatt drøftet innenfor dagens fattigdomsforskning.

Svikten i hjelpeapparatet

Et sentralt tema i *Myten om velferdsstaten* er at hjelpeapparatet svikter i å følge opp de som står svakest i samfunnet.⁸ Dahl Jacobsens og Auberts bidrag er to eksempler på forskere som tar opp denne tematikken. Guri Grøslund (1973), som var leder for Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede i perioden 1979–1981, går grundigere inn på denne tematikken i sin diskusjon av situasjonen til psykisk utviklingshemmede barn. Grøslund starter sitt kapittel med å vise til en reportasje om Klæbu pleiehjem – «Statens største hjem for åndssvake» – der det blir reist sterk kritikk mot den mangelfulle hjelpen som blir tilbudt denne gruppen. Hun er kritisk til oppfatningen om at problemet innenfor «åndssvakeomsorgen» handler om barnas lave IQ og mangel på plasser. Utgangspunktet bør ifølge henne heller være at vi bør se på hvilke ressurser og mulighetene

disse barna har, og barnas behov bør dessuten også betraktes som å være normale. Samfunnet bør støtte og supplere foreldrene, og ikke la institusjonene overta alt ansvaret slik som tilfellet er.

Vi må se mennesket med en psykisk utviklingshemning som en del av sin familie og som en del av samfunnet. Vi må anerkjenne de psykisk utviklingshemmede som medborgere med samme alminnelige borgerrettigheter og menneskerettigheter som enhver annen medborger. Samfunnets servicetilbud må innrettes med sikte på å ivareta så vel de alminnelige rettigheter som de spesielle behov hos psykisk utviklingshemmede (Grøslund, 1973, s. 127).

Njål Petter Svensson argumenterer i kapittelet «Velferdssamfunn eller klassesamfunn?» for at det er «de veletablerte, – de yrkesaktive og funksjonsdyktige som i første rekke drar nytte av velstandsøkningen ... ingen sulter lenger, men der stopper også adgangen til velferd for mange» (1979, s. 181). Svensson peker på at den offentlige innsatsen er todelt ved at de som kommer inn under lov om folketrygd, har langt bedre vilkår enn de som kommer inn under lov om sosial omsorg, som oppstod som en revidert utgave av den gamle forsorgs- og fattigdomsloven. Svensson er spesielt kritisk til behandlingen som de som har opparbeidet seg et vanry ved alkoholmisbruk, kriminalitet eller annen form for uakseptabel atferd eller sykdom, blir utsatt for ved sosialkontorene. Måten disse blir møtt på ved sosialkontorene, er ifølge Svensson preget av tilfeldigheter, moralisme og diskriminering. Han viser til at det ikke er sosialarbeiderne, men folkevalgte nemnder som avgjør hvorvidt klienter skal få den hjelpen de ber om. Svensson, som er utdannet sosionom, anklager sosialarbeiderne for å ha blitt «et redskap til å opprettholde de rådende klasseskiller og ulikheter ...». Sosialarbeiderne oppfatter ifølge Svensson de rådende samfunnsforholdene som uforanderlige og ser det som sin oppgave å forsøke å tilpasse individene til de rådende samfunnsforholdene. Sosionomene er ifølge Svensson «overdrevet individorienterte» og preget av en «forvirrende og noe ureflektert verdinøytralitet».

Man kan glemme sin Freud og sine fine motivasjonsteknikker i det øyeblikk man står overfor det problem å tilpasse en 50 år gammel mann til arbeidslivet når det ikke finnes noen arbeidsgiver som vi gi mannen arbeid. Når en familie på to voksne og tre barn må bo på et lite rom og uten kjøkken i en

saneringsmoden bygård uten tilfredsstillende fyringsmuligheter hvor vann-tilførelsen svikter i vinterhalvåret – hvor utedoen er rast samme og avtredeene må gjøres på nærmeste T-banestasjon (Svensson, 1973, s. 189).

Svensson retter hard kritikk mot sosialarbeiderne, men han har tro på at en bedre utdanning av sosialarbeiderne etter hvert vil føre til endringer.

Yngvar Løchen (1973) starter sitt kapittel «Velferdsstatens handicap» med følgende setning: «Velferdsstaten bygger på det grunnsynet at den enkeltes nød ikke bare er et individuelt, men også et sosialt problem» (s. 33). Løchen viser til sine egne og andres studier, som har vist at det finnes en avstand eller et spenn mellom idealer og realiteter. Dette skyldes at det i sosialpolitikken blir satt opp svært idealistiske målsettinger, og som følge av at partiene stadig forsøker å overby hverandre uten at de sikrer at det finnes nødvendige ressurser og fagfolk til følge opp målsettingene, blir spennet mellom idealer og realiteter stadig større. Løchen er også kritisk til at i motsetning til tidligere tider er det nå byråkratiet og ikke Stortinget som ivaretar den systematiske og faglige tenkningen innenfor sosialpolitikken.

Utstøting fra arbeidslivet

Jon Eivind Kolberg (1973) er i kapittelet «Det klientskapende systemet» kritisk til den rådende oppfatningen om at velferdsstatens hovedproblem handler om at det tungroddede velferdsbyråkratiet ikke klarer å fange opp nøden i samfunnet. Fokuset må ifølge Kolberg (1973) heller rettes mot de store strukturrasjonaliseringene som skjer i næringslivet, og som skaper de store sosiale problemene: «... mekanisering og innføring av stordriftsformer innenfor hele økonomien reduserer småkårsfolks strategiske sosialpolitiske forhandlingsposisjon vis-à-vis de store korporasjonene som i stadig større utstrekning tilriver seg monopol på å skape jobber» (s. 142). Han er også kritisk til oppfatningen om at utviklingen med en økende andel trygdede i befolkningen skyldes normen om at lønnsarbeid er blitt svekket. Trygd og pensjonering er ifølge Kolberg ikke et resultat av manglende arbeidsmotivasjon, men av dårlige arbeidsvilkår. Han viser i denne sammenheng til den svenske bedriftslegen Mindus, som hevder at folks aspirasjonsnivå har en tendens til å bli redusert, slik at objektivt sett

utilfredsstillende situasjoner blir opplevd som tilfredsstillende. En konsekvens av slike resignasjonsmekanismer er ifølge Mindus at motstandskraften mot psykiske og fysiske pressituasjoner blir redusert. Selv om Kolberg ikke skriver seg inn i en marxistisk tradisjon, har diskusjonen hans klare likhetstrekk med en marxistisk samfunnsforståelse. I et marxistisk begrepsverk handler disse problemene om fremmedgjøring og mangel på kontroll over arbeidsprosessene. Kolbergs beskrivelse av sentraliseringsprosessene og mulighetene til selvforsørgelse som forsvinner, har klare likhetstrekk med den opprinnelige akkumulasjon, slik Marx beskriver den. I motsetning til marxister i sin samtid inntar Kolberg en litt resignert posisjon når han reiser spørsmålet om det er mulig å snu utviklingen:

Med fare for å bli kalt for uansvarlig har jeg lyst til å si en ting til: Kanskje kunne det være Norges store sosialpolitiske⁹ oppgave å si nei – vi hopper av lasset: det koster oss menneskelig for mye å følge med (s. 147).

Økonomen Per Nestor (1973) er i sitt kapittel kritisk til flere trekk som han mener gjør seg gjeldende i det kapitalistiske økonomiske systemet: Det skjer en konsentrasjon av realkapitalen på stadig færre hender, produksjonen dreier seg i stor grad om å frembringe goder som dekker mindre nødvendige behov, og det mangler instanser som ivaretar mer overordnede hensyn. Som mer konkrete eksempler på uheldige forhold viser han til: (1) luftforurensningen i Los Angeles, (2) at for liten andel av de produktive ressursene i samfunnet blir stilt til rådighet for offentlige institusjoner som dekker fundamentale menneskelige behov, og (3) at etablering og nedleggelse av bedrifter skjer uten at de som blir rammet, får et ord med i laget. Han er også kritisk til fagbevegelsen, som han mener har vært for mye opptatt av økt produktivitet og for lite opptatt av fordeling av makt og ressurser. Nestor er også opptatt av kvinners stilling i samfunnet, og han skriver at «rollefordelingen er en fundamental faktor i det privatkapitalistiske samfunnet. Det gir nemlig de største muligheter for manipulasjon med mennesket både som produksjonsfaktor og som forbruker» (s. 159). Han viser til at menn er blitt tildelt rollen som forsørger, noe som gir dem «en viss kompensasjon for den maktesløsheten som vanligvis karakteriserer hans situasjon på arbeidsplassen»,

og at «motstykket til denne maskuline makt er den feminine avmakt, som gjør husmødre til et lett bytte for markedsførerne» (s. 159). Menns manglende innsats i husarbeidet forklarer han med lange arbeidsdager og lange reiser til jobben. Nestor ser den kjønnsbestemte arbeidsdelingen som å være i det kapitalistiske systemets interesse, og han hevder at systemet er dysfunksjonelt ved at det skjer en behovsforskyving der grunnleggende behov ikke blir dekket. Nester peker på at det er en betydelig skjult arbeidsløshet blant kvinner, og da særlig blant de som er over 40 år, og han mener at de sinnslidelsene som finnes blant kvinner, kan tilskrives den skjulte arbeidsledigheten de er utsatt for.

Rolf Otto Hanoa (1973) starter sitt kapittel med å slå fast at: «Norge er et klassesamfunn» (s. 80). Som sosialmedisiner er Hanoa opptatt av klassesamfunnets helsemessige effekter. Hanoa viser til at personer med lav lønn og som har yrker med lav status, er mer utsatt for å pådra seg sykdommer og helseskader enn andre, og helsesektoren er ifølge Hanoa dessuten innrettet slik at hvilken hjelp vi får, vil være betinget av hvilken klasseposisjon vi tilhører. Mer konkret viser han til at det finnes en rekke sykdomstilstander som er klassebetinget, slik som slitasjeskader, alkoholisme og nevroseser som ikke blir akseptert av helse- og sosialvesenet. For Hanoa (1973) handler dette om et grunnleggende premiss i folketrygden:

«De som har mye, skal få mye hjelp, og de som på forhånd har lite, skal få tilsvarende mindre når de trenger hjelp. Og i tillegg til dette er det et allmenngyldig poeng, at de som ikke passer inn i systemet vårt, ikke skal få noen hjelp av oss heller» (s. 89).

Hanoa viser til at de eneste ytelsene som ikke følger premisset om at de som har mye, også skal få mye, er barnetrygden og morstrygden til ugifte. For Hanoa er situasjonen den at helse i stor grad handler om klasseforhold, og siden helsevesenet ikke anerkjenner en rekke sykdomstilstander som er klassemessig bestemt, bidrar det således til at problemene blir forsterket. Hvis en skal tolke Hanoa inn i et myteperspektiv, er det nærliggende å hevde at det er to myter han er ute etter å avlive. Den ene er at helseproblemer ikke handler om klasseforhold. Den andre er at velferdsstaten fungerer likt for alle.

Diskusjon

Som nevnt innledningsvis kan spesielt den første utgaven av *Myten om Velferdsstaten* ses på som et eksempel på det som i de senere år har fått betegnelsen «Public Sociology». I sin diskusjon av denne formen for sosiologi skiller Burawoy mellom «tradisjonell» og «organisk» offentlig sosiologi. Den første retningen handler om forskningsformidling, og dette omtaler Burawoy som å være «bare snakk». I kontrast er organisk offentlig sosiologi opptatt av at sosiologer må jobbe sammen med samfunnet rundt seg for å få til sosiale endringer.¹⁰ Offentlig sosiologi har i utgangspunktet ikke tilknytning til noen bestemt form for metode, teori eller politiske verdier, men Burawoys visjon handler om demokratisk sosialisme og om å styrke sivilsamfunnets institusjoner mot det presset de blir utsatt for fra stats- og markedskreftene.¹¹ Det politiske engasjementet som kommer til syne i den første boken, har klare likhetstrekk med Burawoys politiske prosjekt ved at det rettes kritikk mot markedet («utstøtingsperspektivet») og staten («klientifiseringsperspektivet»), men de norske forfatterne tilkjennegir nok en mer positiv grunnholdning til staten enn det Burawoy gjør. For å spinne på et velkjent uttrykk fra Helga Marie Hernes, så handler nok dette om at de norske forfatterne forholder seg til (løfter om) en ny og mer menneskevennlig velferdsstat. Men selv om den første boken i prosjektet har klare ideologiske likhetstrekk med Burawoys «organisk offentlig sosiologi», skiller den seg klart fra det forskningsidealet Burawoy setter opp. Det dreier seg ikke om et prosjekt der forskerne inngår i en likeverdig allianse med «folket». Det er forskerne som har definert problemstillingene, som har valgt metodene, og som leverer analysene og kommer med politiske råd og innspill. Forfatterne inntar posisjonen som eksperter som forklarer og opplyser allmennheten om hvordan ting henger sammen: Velferdsstaten er blitt et prosjekt for de bedrestilte i samfunnet, vi har fortsatt et omfattende fattigdomsproblem, velferdsbyråkratiet behandler de svakere stilte i samfunnet på en nedverdiggende måte, og vi lever i et kapitalistisk samfunn som skaper de sosiale problemene som velferdsstaten forsøker å håndtere. De politiske markeringsene som en finner mange eksempler på i den første boken, er mindre tydelige i de to påfølgende mytebøkene. Bruker en begrepene til Burawoy,

kan en således si at bokprosjektet endret karakter fra å ha trekk av å være organisk offentlig sosiologi til å bli «bare snakk» (se Møens artikkel for ytterligere innsikt i et normativt standpunkt i diskusjonen om velferdsstaten). Gitt at flere av forfatterne som er med i 1973-boken, også er med i boken som ble utgitt i 1995, kan en forklaring på dette være at forfatterne har endret – om enn ikke politiske standpunkter – så i alle fall oppfatninger om i hvilken grad forskere skal tilkjennegi klare politiske standpunkter.¹² En annen forklaring kan være at dette handler om større ideologiske og samfunnsmessige endringer.

En som har jobbet mye med dette er historikeren Fredrik Thue (1998), som beskriver 1960-årene som tiåret da velferdsstaten ekspanderte kraftig, samtidig som gjenreisningsperiodens vekst- og velferdsideologi ble utfordret av studentopprør og ungdomskultur (s. 285, jf. også Mjøset, 1991).¹³ Thue viser til at det rundt 1970 vokste fram en ny sosialopplysningsideologi der det ble utviklet nye kunnskapspraksiser og faglitterære former, og han viser til at den tidligere etterkrigstidens samfunnsforskning vokste frem som en direkte reaksjon mot den humanistiske fagtradisjonen, der «Samfunnsforskningen ble lansert som et nytt dannelsesprosjekt for det moderne sekulariserte samfunnet» (Thue, 1998, s. 286). Ifølge Thue var det ingen tilfeldighet at samfunnsforskningens seier over poetokratiet ble forkynt i 1970. Thue legger stor vekt på den posisjonen Pax forlag hadde når det gjelder å sette ting på den politiske dagsorden (jf. også Dahl, 2012; Helsvig, 2014). Forlaget, som sprang ut av avisen *Orientering*, hadde nære politiske og intellektuelle bånd til forskere, og utga mange bøker med norske samfunnsforskere og internasjonalt kjente navn som Freud, Jung, Erik Fromm og C. Wright Mills. Tidsskriftet *Kontrast* kom også ut på denne tiden, og større og mer etablerte forlag fulgte opp linjen til Pax med å utgi billige debattbøker. Rammene for denne artikkelen gir ikke muligheter til å gå nærmere inn på den historiske utviklingen og rammene for de to påfølgende bøkene i prosjektet, men bøkene er som nevnt preget av at forskerne leverer bidrag fra et mer nøytralt faglig ståsted, der publikum nok er akademikere og studenter og ikke allmenheten mer generelt slik tilfellet var for den første myteboken. Det kan for øvrig legges til at dersom en ser på nyere debattbøker, inklusiv de som

kommer fra de mange nye tenketankene, så har de ofte preg av å være vitenskapelige tekster på det viset at det ofte er med mange tall og referanser til faglitteratur.

Det er opplagt mange ting utenom genrekravene og offentligheten som har endret seg siden *Myten om velferdsstaten* kom ut første gang. Selv om Aubert, som dagens fattigdomsforskning, i sitt kapittel legger til grunn en relativ forståelse av fattigdom, er det likevel klart at når Aubert og andre forfattere i den første boken drøfter fattigdom, så handler det om nød og elendige boforhold som det finnes lite av i dagens norske samfunn. Hanoa viser for eksempel i sitt kapittel til undersøkelser fra 1960 som viste at 39 % av leilighetene i byer ikke hadde bad og 14 % hadde ikke vannklosett, og han viser også til at det finnes mange boliger som ikke har innlagt vann. For de fleste lesere i dag vil det nok være litt overraskende at situasjonen til samene står så sentralt i en diskusjon av fattigdommen i Norge, og likeledes oppleves det nok som litt merkelig at Grøslund finner det nødvendig å bruke så mye plass på å argumentere mot en problemforståelse som legger til grunn at situasjonen til psykisk utviklingshemmede barn handler om barnas lave IQ. Når Nestor er opptatt av arbeidsdelingen mellom kvinner og menn og den betydelige skjulte arbeidsledigheten blant middelaldrende kvinner, så er det tydelig at han forholder seg til en tid da yrkesaktiviteten blant kvinner var betraktelig lavere enn den er i dag. De kommunalt oppnevnte nemndene som vurderer søknadene om sosialhjelp, som Svensson er kritisk til, finnes ikke lenger, og sosialarbeiderutdanningen er blitt mer profesjonalisert, og det er utarbeidet nasjonale retningslinjer som sørger for at det i dag trolig vil være mindre kommunale variasjoner enn det var da Svensson skrev sitt kapittel. Det er blitt større aksept for at rus og ulike sosiale problemer kan føre til helseproblemer som vil utløse rett til uførepensjon. Et annet eksempel på at ting har endret seg, handler om begrepene som blir brukt. Når Grøslund skriver om «Statens største hjem for åndssvake», er det ikke bare begrepet «åndssvak» som skurrer, det samme gjør også «Statens hjem». Begrepet «klient» blir i boken systematisk brukt om de som mottar hjelp fra – eller som blir motarbeidet av – velferdsstaten. Selv om det nok i dag er litt større diskusjoner omkring klientbegrepet (jf. Hansen, Lundberg & Syltevik, 2003), er det både innenfor forskning og politikk begrepet

«bruker» som er blitt den gjeldende termen. Enkelte vil se denne endringen i språkbruken som et uttrykk for at staten har blitt mer vennlig og mindre paternalistisk, mens andre heller vil se det som et uttrykk for at den markedsorienterte tenkning og den nye arbeidslinjen med skjerpede arbeidskrav og en ny styringsstrategi og ideologi er blitt mer toneangivende. Sett i ettertid er det ellers påfallende hvor lite oppmerksomhet det er i bøkene om kvinners situasjon.¹⁴ Aubert viser til hushjelper, ugifte kvinner og enslige mødre som grupper som er mer utsatt for fattigdom enn andre, men noen inngående analyser av hva dette skyldes, leverer han ikke. Interessant nok blir den mest omfattende analysen av kvinners situasjon i bøkene om myten om velferdsstaten levert i den første boken av en mannlig økonom (Nestor). At kvinners situasjon ikke står sentralt i den første boken, er kanskje ikke overraskende, men gitt at kvinneperspektivet på sosialpolitikken var vel etablert da de to siste bøkene kom ut, er det mer overraskende at kvinners situasjon ikke har fått noen større plass i disse bøkene.¹⁵ Bokprosjektet kan således være et eksempel på usynliggjøring av kvinners situasjon i velferdsstaten, noe blant andre Kari Wærness har påpekt.¹⁶ Fra et forskningsmessig ståsted er det påfallende hvor mye bedre kvantitative data og metoder vi har tilgjengelig i dag. Endringene som har skjedd på dette feltet, kommer tydelig fram når en sammenligner Auberts (1973) kapittel om fattigdom med Stjernøs kapittel om det samme tema i *Myten om velferdsstaten – 20 år etter* (1989). Mens det er vanskelig for Aubert å levere noen presise estimater for hvor omfattende fattigdommen er, og tallene ikke gir ham noen muligheter til å gjennomføre noen analyser av hvem som er mest utsatt for å bli rammet av fattigdom, så bidrar Stjernø med inngående analyser der han tar i bruk ulike typer data for å forsøke å anslå fattigdommens omfang og fordelinger. Enten han studerer inntektsmål eller undersøker en levestandardbasert utarmingsgrense, blir konklusjonen uansett den samme: Om lag 5 % av den norske befolkningen kan regnes som fattige. Interessant nok var det mye debatt om og kritikk mot Stjernøs fattigdomsforskning (se Halvorsen, 2017). Mens reaksjonene på *Myten om velferdsstaten* var at boken avslørte at virkeligheten var annerledes enn det som ble antatt, var reaksjonene mot Stjernøs fattigdomsanalyser på 1980-tallet at han overdrev fattigdomsproblemets omfang. I dag blir det levert rapporter

både fra SSB og NAV som dokumenterer mye av det samme som Stjernø gjorde, uten at det vekker noe videre harme og debatt.

Det er mye som har endret seg siden *Myten om velferdsstaten* kom ut, men det er også mye som er gjenkjennbart og fortsatt høyst aktuelt. Data- og metodeverktøyene er blitt betraktelig bedre i de senere årene, likevel er det analytiske grepet som forskere bruker i dag, ikke så veldig annerledes. Forskere ser fortsatt etter statistiske fordelinger, og de strever fortsatt med å håndtere problemer som at det ikke er lett å ta hensyn til forhold som levekostnader. At det i dag er 200 000 flere uførepensjonister enn det var i 1965, som er det året Aubert viser til i sitt kapittel, er nærliggende å se på som et tegn på at utstøting fra arbeidslivet fortsatt er en viktig problemstilling. Selv om det har vært mange endringer innenfor velferdssektoren de senere år, med blant annet NAV- og HVPU-reformen, er det institusjonelle rammeverket i stor grad uendret med et hybrid system bestående av lov om folketrygd og sosialhjelpsloven som to sentrale bærebjelker. Problemstillinger knyttet til spørsmål om behovsprøving, skjønn og verdighet; og bruk av nemnder, er fortsatt dagsaktuelle tema (jf. også Sylteviks diskusjon av arbeidskravet). For eksempel viser forskningen til Gubrium og Lødemel (2014) at det også i dag er knyttet mye skam og stigma til fattigdom og det å motta sosialhjelp. Kritikken som en finner i bokprosjektet om at velferdsstaten først og fremst er blitt et prosjekt for de bedrestilte i samfunnet, er også noe som toneangivende internasjonale forskere har gitt uttrykk for (se også artiklene til Christensen og Vogt, samt Hills, 2017). Selv om det virker å være rimelig å hevde at historien har gitt Aubert rett når han kritiserer kulturelle forklaringer som årsak til fattigdom blant samene, så gjør kulturelle forklaringer på fattigdom, der det vises til Lewis' fattigdomsstudier, seg fortsatt gjeldende, men nå gjelder det innvandrere fra ikke-vestlige land. Fattigdomstematikken som etter hvert forsvant fra dette bokprosjektet, og også samfunnsdebatten mer generelt, er igjen kommet opp på dagsordenen.¹⁷ Alle regjeringer siden Bondeviks første regjering har satt temaet opp på dagsorden og har hatt egne tiltaksplaner mot fattigdom, der søkelyset spesielt har vært rettet mot den økende barnefattigdommen. SSB og Nav publiserer nå jevnlig oversikter over «lavinntektsproblemet».¹⁸

Avslutning

Gitt at eksistensen av fattigdommen er et kjernepunkt i Myten om velferdsstaten, så kan det reises spørsmål ved om fattigdom som finnes i dagens norske samfunn, gir grunnlag for å hevde at det er belegg for at det i dag finnes en myte om velferdsstaten. Det er kanskje særlig to argumenter som taler mot dette. Det første handler om logikk. Gitt at det i dag er erkjent at fattigdommen, og da ikke minst fattigdommen som finnes blant mange barn, er et av de mest alvorlige sosiale problemene vi står ovenfor, er det vanskelig å hevde at det finnes en myte om at fattigdomsproblemet ikke finnes. Påstander om at det finnes fattigdom, vekket oppmerksomhet da den første myteboken kom, og harme og kritikk da Stjernø (1989) kom med sin forskning, men i dag er det nok mer allment akseptert at det finnes et fattigdomsproblem her til lands. Myter handler om at ting ikke er anerkjent, at noe blir skjøvet under teppet eller ikke blir forstått på rett måte. Det er vanskelig å se at dette er tilfelle for dagens fattigdomssituasjon. Det andre argumentet er at selv om det finnes et fattigdomsproblem i dagens norske samfunn, så kan det reises spørsmål ved om en på dette grunnlag kan hevde at vi ikke har en velferdsstat i Norge. Det finnes en omfattende forskning som viser at selv om det finnes fattigdom i dagens norske samfunn, som rammer hardt og på mange ulike måter, så er fattigdommens omfang og dybde mindre omfattende i Norge enn ellers i verden. Dette må selvsagt også ses i lys av at vi har en svært omfattende velferdsstat som omfatter en rekke trygde- og pensjonsordninger, et omfattende helse- og utdanningssystem og ulike ordninger som støtter familier generelt og familier i vanskelige situasjoner mer spesielt. Hvis en skal bruke eksistensen av fattigdom som et argument for at det finnes en myte om velferdsstaten, så finnes det vel kanskje ikke noen dårligere eksempel å bruke enn dagens norske samfunn.

En mer aktuell myte i denne sammenhengen er kanskje at fattigdomsproblemet ikke lar seg løse. Alle regjeringer i de to siste tiårene har hatt bekjempelse av fattigdom, og da særlig bekjempelse av barnefattigdommen, som et viktig satsingsområde, men problemet ser ut til å være stadig økende. Det er klart at mye av utfordringene handler om innvandring, men det er også kjent at den manglende indeksregulering av barnetrygden

er en viktig grunn til at problemet har økt. Når en leser om fattigdom i Myteboken i kontekst av dagens situasjon, er det opplagt at selv om problemet ikke er enkelt, så er det samtidig klart at problemer som fattigdom lar seg håndtere. Et aktuelt sitat i denne sammenheng kan hentes fra Dahl Jacobsens bidrag i boken:

På den ene siden defineres situasjonen som meget tilfredsstillende, sammenlignet med tidligere tider. Vi har maktet å få i stand det vi kaller en velferdsstat. Dette leder fram til en sats om at målene i sosialpolitikken praktisk talt er realisert. På den annen side er vi ikke blinde for at det finnes mangler som kan utbredes. Men vi er nå kommet så langt i sosialpolitisk standard at vi ved utbedring av manglene har plikt til å sette oss høye mål. Bare det beste er godt nok. Dette leder fram til en sats om at målene i sosialpolitikken praktisk talt er urealiserbare (Dahl Jacobsen, 1973, s. 176).

I lys av dette sitatet kan kanskje en annen myte være at velferdsstaten handler om få finne løsninger på bestemte og avgrensede problemer der vi kan se for oss at vi på et eller annet tidspunkt vil komme i mål. Samfunnet er i endring, og velferdsstaten vil således alltid måtte være i endring. Myten vil således være at en ser på velferdsstaten som et ferdig prosjekt som løser, eller søker å løse gitte problemer.

Selv om den materielle nøden som Aubert, Hanoa, Svensson og andre beskriver i sine kapitler, ikke lenger er like vanlig i den norske befolkningen, har utviklingen med de åpne grensene gjort sitt til at tiggings og materiell nød igjen er blitt et synlig trekk ved dagens norske samfunn. Tiggere som kommer fra andre land, utgjør ikke mange personer, men gruppen er likevel synlig, og de setter sitt preg på de fleste norske byer i dag. Sett fra et velferdsstatlig perspektiv er det karakteristisk for denne gruppen at de ikke tilhører målgruppen for den norske velferdsstaten. Anlegger man et sammelsk perspektiv på fattigdom, og ser på fattigdom som noe som handler om historisk og sosialt definerte relasjoner mellom folk, kan det hevdes at det norske samfunnet i dag har fått en ny type fattigdomsproblem som en nok i mindre grad tar fatt i, og som vanskelig lar seg løse innenfor velferdsstatens rammer. At gruppen er blitt utdefinert av velferdsstaten, innebærer ikke at den er blitt utdefinert fra det norske samfunnet i sosial forstand. For sivilsamfunnet og det norske hverdagslivet er

det opplagt at fattigdom og nød setter sitt preg på det norske samfunnet, og spørsmålene om solidaritet og om verdighet og uverdighet har blitt aktualisert på en ny måte i den norske samfunnsdebatten.

Sluttnoter

1. Det aktuelle tidsskriftnummeret *Kontrast* (1967, nr. 1) hadde tittelen «Det usynlige Norge». Boken har også et bidrag fra *Kontrast* (1969, nr. 18) som hadde tittelen «Velferdssamfunnets krise».
2. Bidragsyterne til disse tre bøkene hadde ulik fagbakgrunn. Ser en på alle bøkene samlet, er ni sosiologer, fem økonomer, fem sosionomer, fire statsvitere, to historikere og to psykologer. Går vi nærmere inn på de enkelte forfatterne, blir sosiologifaget mer dominerende enn bidragsyternes utdanning gir inntrykk av. Jon Eivind Kolberg, som var utdannet statsviter, var professor i sosiologi i Tromsø og Bergen, mens Knut Halvorsen, som opprinnelig var utdannet siviløkonom fra NHH, videreutdannet seg og tok doktorgrad i sosiologi. Kolberg og Halvorsen leverte begge i sine tidligere karrierer viktige bidrag til (og senere også kritikk av) utstøtingsteorien, som ofte blir sett på som det viktigste sosiologiske alternativet til den økonomiske insentivtenkningen. Medisineren Hanoas og økonomen Nestors bidrag kan også regnes som å tilhøre utstøtingsperspektivet. Økonomen Schreiner er en mer typisk økonom ved at han er opptatt av statsfinansene. Det er med to historikere i den første boken, men de leverer ikke noen historiske analyser av velferdsstaten. Hans Fredrik Dahl skrev forordet til boken fra 1973 og har levert et bidrag som det er rimelig å regne som en del av utstøtingsperspektivet. Harald Berntsen (1973) har levert en marxistisk-basert kritikk av psykologifaget (med spesielt fokus på Freud). Med sitt fokus på økonomiske prosesser i arbeidslivet skiller disse forskerne seg fra sosiologene Aubert, Løchen og Hauglin, statsviterne Dahl og Jacobsen, medisineren Linden og sosionomen Grøslund som alle er opptatt av samfunnsmessige prosesser knyttet til staten og velferdsbyråkratiet. Det er rimelig å regne disse som å tilhøre det som i denne artikkelen blir omtalt som klientifiseringsperspektivet.
3. Talcott Parsons (1902–1979), amerikansk professor ved Harvard Universitet fra 1944. Parsons ble særlig kjent for sine omfattende teoretiske arbeider innen sosiologien.
4. Myter handler vanligvis om fortellinger om hvor grupper kommer fra, og hvor de et på vei. Det dreier seg om trosoppfatninger som har karakter av å være metafortellinger. Disse fortellingene kan være historisk feil, men dette trenger ikke være tilfelle.
5. Takk til en anonym referee som påpekte dette poenget.
6. Aubert har også senere skrevet mye om samene (Aubert, 1978), og interessant nok blir ikke fattigdomstematikken tatt opp i denne mer omfattende analysen. En takk til Steinar Christensen, som sendte meg denne og andre bidrag til Aubert og andre, og som også kom med nyttige innspill i diskusjoner om denne artikkelen.
7. Diskusjonen til Aubert minner om problemet med «kasteballene» som var en viktig motivasjon for Nav-reformen, jf. f.eks. Hansen, Lundeberg & Syltevik (2013).

8. Bidragene til Aubert og Løchen i den første boken tilhører nokså åpenbart det som i senere tid er blitt omtalt som «den problemorienterte empirismen» (jf. Mjøset, 1991).
9. Går en nærmere inn på Berntsens kapittel, vil en se at det vil være mer presist å plassere dette kapittelet som «kritisk teori» (Berntsen, 1973). Marx er representert med en note, mens Marcuse er med med to referanser og Habermas med én referanse. Kritikken mot psykologifaget og argumentasjon for økt bevissthet om fagets ideologi og posisjon kan også sies å være i tråd med kritisk teori.
10. Burawoy (2004a, 2004b, 2005) tar utgangspunkt i om sosiologiske publikasjoner appellerer til et akademisk eller et ikke-akademisk publikum, og hvorvidt det blir produsert refleksiv eller instrumental kunnskap, og argumenterer ut fra dette at det finnes fire komplementære kategorier av sosiologi: profesjonell sosiologi, kritisk sosiologi, politisk sosiologi og offentlig sosiologi.
11. For mer omfattende diskusjoner av prosjektet til Burawoy (se f.eks. Clawson, 2007; Fatsis, 2014; Hanemaayer & Schneider, 2014).
12. Det er i denne sammenhengen nærliggende å reise spørsmål om myteboken dreier seg om et generasjonsopprør. Tar en utgangspunkt i forfatternes alder, er det klart at den ikke dreier seg om en type «profil»-generasjonsopprør. Det er stor spredning i forfatternes alder, og de var i ulike aldre og livsfaser da viktige historiske begivenheter som den andre verdenskrig og innføringen av folketrygden fant sted. Den eldste forfatteren i boken (Gaustad, f. 1907) var f.eks. 33 år da andre verdenskrig brøt ut, og 60 år da folketrygden ble innført, mens den yngste (Lingås, f. 1947) var født to år etter andre verdenskrig og var 20 år da folketrygden ble innført. De fleste andre forfatterne var godt voksne da folketrygden ble innført. Gitt de forbedringene som velferdsstaten innebar, er det rimelig å tro at for de fleste forfatterne framstod velferdsstaten som et nytt byggverk som de har vært positive til. Kritikken deres kan således tolkes som at den gikk på oppfatningen om at byggverket var ferdig og var kommet på plass.
13. Thue (1998) siterer her fra Gunnar Skirbekks bok *Nymarxisme og kritisk dialektikk* (1970), der Skirbekk skriver: «Poetokratiets tid er forbi. Litteraturveldet er over» (s. 284). Den samfunnsvitenskapelige tenkemåte kom ifølge Thue til å sette sitt preg på massemediene ikke minst gjennom de etter hver mange journalistene som hadde studert samfunnsfag i kortere eller lengre tid. Den samfunnsvitenskapelige debattbok-genren vokste frem i nært samspill med den nye venstresiden i Norge.
14. Boken som kom ut i 1995, hadde et eget kapittel om barns situasjon.
15. Ser vi på kjønnsfordelingen blant forfatterne, er det ikke overraskende at det ikke var større interesse for kvinners situasjon. I den første boken var det kun én kvinnelig forfatter, boken fra 1989 hadde ingen kvinnelige forfattere, mens boken fra 1995 hadde fem kvinnelige forfattere.
16. Kari Wærness hadde f.eks. i flere artikler pekt på at kvinner og menn hadde ulike posisjoner og roller når det gjaldt hus- og lønnsarbeid, og at dette også førte til at kvinner oftere enn menn ble mottakere av ulike ytelser fra velferdsstaten, men at kvinner generelt kom dårligere ut enn menn når det gjaldt størrelsen på ytelsene, og at trykderollen heller ikke ble opplevd på samme måte av kvinner og menn (jf. f.eks. Wærness, 1978, 1979).

17. De to første bøkene hadde egne kapitler om fattigdom, skrevet av sentrale og profilerte fagpersoner (Aubert, Stjernø), og spesielt i den første boken var fattigdommen også et tema som ble tatt opp underveis i andre kapitler. I *Myten om velferdsstaten – 25 år etter* (1989) er det ikke noe eget kapittel om fattigdom, og det skrives også lite om fattigdom ellers i boken. Dette kan være et eksempel på det som Hagen og Lødemel (2010) har drøftet, nemlig at fattigdommen etter hvert forsvant både fra statistikkføringen og det offentlige ordskiftet, før temaet igjen dukket opp på dagsorden i tilknytning til stortingsvalget i 2001, da særlig fattigdommen blant barn ble et viktig område for offentlig politikk og forskning.
18. I en omfattende rapport fra SSB viser Epland og Kirkeberg (2016) til at i 2014 tilhørte 9,4 % av alle barn i Norge lavinntektsgruppen, slik dette vanligvis blir beregnet i henhold til EUs mål om at en da tilhører hushold som ligger under 60 % av medianinntekten i samfunnet. Blant alle personer i hushold med én forsørger hadde 27 % lavinntekt (EU) dette året, mens det tilsvarende tallet for de som bodde i parhushold med barn (under 18 år) var 8 %. For begge husholdstyper har det i perioden 1996 til 2014 blitt stadig flere barn i lavinntektsgruppen, og den samme utviklingen gjør seg også gjeldende om en ser på andelen barn som lever under vedvarende lavinntekt (tre år på rad med lav inntekt). Forklaringene på denne utviklingen er ifølge Epland og Kirkeberg (2016) at den manglende indeksreguleringen av barnetrygden og den økte innvandringen.

Referanser

- Aubert, V. (1973). Fattigdommen i Norge. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Når velferdsstaten alle?* (s. 16–33). Oslo: Pax forlag.
- Aubert, V. (1970). Rural Poverty and Community Isolation. I P. Townsend (Red.), *The Concept of Poverty. Working papers on methods of Investigation and Life-Styles of the poor in Different Countries* (s. 236–250). London: Heineman.
- Aubert, V. (1978). *Den samiske befolkningen i Nord-Norge*. (SSB Artikler nr. 107/78). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Berntsen, H. (1973). Samfunnsstruktur og psykologi. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 163–173). Oslo: Pax forlag.
- Burawoy, M. (2004a). «For Public Sociology». *American Sociological Review*, 70, 4–28. <https://doi.org/10.1177/000312240507000102>
- Burawoy, M. (2004b). Public Sociologies: Contradictions, Dilemmas, and Possibilities. *Social Forces*, 82, 1603–1618. <https://doi.org/10.1353/sof.2004.0064>
- Burawoy, M. (2005). Presidential address: For public sociology. *The British Journal of Sociology*, 56, 259–294. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2005.00059.x>
- Clawson, D., Zussman, R., Misra, J., Gersten, N., Stokes, R. & Anderton, D.L. (Red.), (2007). *Public Sociology: Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century*. Berkeley-Los Angeles, CA: University of California Press.

- Dahl Jacobsen, K. (1973). Politisk fattigdom. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 175–181). Oslo: Pax forlag.
- Dahl, H.F. (1973). Det usynlige Norge. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 13–16). Oslo: Pax forlag.
- Dahl, H.F. (2012). *Fra Pax til Paven. Minner om meninger*. Oslo: Aschehoug.
- Engelstad, F. (Red.) (2000). *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning. Institutt for samfunnsforskning*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Epland, J. & Kirkeberg, M.I. (2016) *Barnefamilienes inntekter, formue og gjeld 2004–2104* (SSB Rapport 11/16). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Fatsis, L. (2014). *Making sociology public: A critical analysis of an old idea and a recent debate*. (PhD avhandling). School of Law, Politics and Sociology, University of Sussex.
- Grøslund, G. (1973). De psykisk utviklingshemmede i vårt samfunn. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 118–137). Oslo: Pax forlag.
- Hagen, K. & Lødemel, I. (2010). Fattigdomstiåret 2000–2010 : Parentes eller ny kurs for velferdsstaten ? I I. Frønes & L. Kjølørød (Red.), *Det norske Samfunn* (6. utg.) (s. 284–307). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Halvorsen, (2017). *Sosiale problemer – en sosiologisk innføring* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hanemaayer, A. & Schneider, C.J. (Red.) (2014). *The Public Sociology Debate: Ethics and Engagement*. Vancouver, BC: University of British Columbia Press.
- Hanoa, R.O. (1973). Klasse og sykdom. I L.G. Lingås (Red.) *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 80–101). Oslo: Pax forlag.
- Hansen, H.-T., Lundberg, K.G. & Syltevik, L.J. (2013). *Nav – med brukeren i sentrum?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsvig, K.G. (2014). *Pax Forlag 1964–2014*. Oslo: Pax forlag.
- Hills, J. (2017). *Good times, bad times: the welfare myth of them and us*. Bristol: The Policy Press.
- Gubrium, E. & Lødemel, I. (2014). Social assistance and shaming in Norway. I E.K. Gubrium, S. Pellissery & I. Lødemel (Red.), *The shame of it. Global perspective on anti-poverty politics*. Bristol: Policy Press.
- Kalleberg, Ragnvald (2000). ‘The Most Important Task of Sociology Is to Strengthen and Defend Rationality in Public Discourse’: On the Sociology of Vilhelm Aubert. *Acta Sociologica*, 43, 399–411. <https://doi.org/10.1177/0001699300043000412>
- Kolberg, J.E. (1973). Det klientskapende systemet. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 139–152). Oslo: Pax forlag.
- Kolberg, J.E. (1991). En empirisk utprøving av utstøtelsesmodellen. I A. Hatland (Red.), *Trygd som fortjent* (s. 91–117). Oslo: Ad Notam.

- Lingås, L.G. (Red.) (1970). *Myten om velferdsstaten. Når velferdsstaten alle?* Oslo: Pax forlag.
- Lingås, L.G. (Red.) (1973). *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk.* Oslo: Pax forlag.
- Lingås, L.G. (Red.) (1989). *Myten om velferdsstaten – 20 år etter.* Oslo: Pax forlag.
- Lingås, L.G. (Red.) (1995). *Myten om velferdsstaten – 25 år etter.* Oslo: Pax forlag.
- Løchen, T. (1973). Velferdsstatens handicap. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 33–49). Oslo: Pax forlag.
- Mjøset, L. (1991). *Kontroverser i norsk sosiologi.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Nestor, P. (1973). Kapital og klienter. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 152–163). Oslo: Pax forlag.
- Nielsen, F. (2004). The Vacant 'We': Remarks on Public Sociology. *Social Forces*, 82, 1619–1627.
- Sand, H.P. (2014). Norwegian Sociology and the recognition of the Saami minority. *Advances in Applied Sociology*, 135–140. <http://dx.doi.org/10.4236/aasoci.2014.45017>
- Svensson, N.P. 1973. Velferdssamfunn eller klassesamfunn. I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten. Søkelys på norsk sosialpolitikk* (s. 181–192). Oslo: Pax forlag.
- Thue, F.W. (1990). Røttene til norsk etterkrigssosiologi. *Sosiologi i dag*, 20(4), 27–47. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/index>
- Thue, F.W. (1997). *Empirisme og demokrati: Norsk samfunnsforskning som etterkrigsprosjekt.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Thue, F.W. (1998). Samfunnsforskningens prosa mellom vitenskap og litteratur. I E.B. Johnsen & T.B. Eriksen (Red.), *Norsk litteraturhistorie. Sakprosa fra 1750 til 1995* (Bind 2). (s. 284–296). Oslo: Universitetsforlaget.
- Thue, F.W. (2000). Den atlantiske forbindelse. ISF i det amerikansk-europeiske forskningssamarbeid, 1945–1953. I F. Engelstad (Red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning.* Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Thue, F.W. (2006). *In quest of a democratic social order: the Americanization of Norwegian social scholarship 1918–1970* (Acta humaniora, trykt utg. nr. 262) (Dr.philos.-avhandling). Unipubavhandlinger, Universitetet i Oslo.
- Stjernø, S. (1989). Fattigdommen og fattighjelpen – ved et vendepunkt? I L.G. Lingås (Red.), *Myten om velferdsstaten – 20 år etter* (s. 11–41). Oslo: Pax forlag.
- Wærness, K. (1978). The Invisible Welfare State: Women's Work at Home. *Acta Sociologica – Supplement*, 21 (s. 193–207). Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/24859739>
- Wærness, K. (1979). Kvinner og trygd. I J.E. Kolberg & K. Wærness (Red.), *Trygd og samfunn.* Oslo: Universitetsforlaget.